

ว่างเปล่า

พระอาจารย์สงบ มนัสสุนโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในจิตผม อารมณ์สมาธิแบบนี้เป็นความก้าวหน้า การฝึกหรือเปล่าครับ”

กราบนมัสการหลวงพ่อดีเปรื่องอย่างสูง เรื่องผลของการปฏิบัติทางธรรมมีว่า องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในจิตผม อารมณ์สมาธิแบบนี้เป็นความก้าวหน้าการฝึกหรืออวกาศของ ภาตอวกาศของธรรมใช้หรือเปล่าครับ

ในอดีตผมฝึกอานาปานสติ ตอนบวชเมื่อ ๔ ปีที่แล้ว ผมใช้ภาวนาพุทโธตามลมหายใจ เข้าออก เมื่อจิตสงบ จิตจะละคำบริกรรมพุทโธมาตั้งมั่นกับลมหายใจแทน เมื่อตั้งมั่นกับลมหายใจ ลมหายใจจะแผ่วเบาลงเรื่อยๆ จนดับไป ไม่มีลมหายใจ เหลือแต่ผู้รู้ และจิตที่รวมเป็นหนึ่งที่ว่างคิ้ว เป็นเหมือนก้อนสว่างขาวนวล เป็นอารมณ์นิ่งเฉย ไม่สุขไม่ทุกข์ สติแนบสนิทกับสมาธิ ผมติดอยู่กับอารมณ์นี้ มี ๔ ปี ถึงบ้างไม่ถึงบ้างตามแต่สภาพร่างกาย (หลังจากทำงาน)

เมื่อวานผมลองไปกำหนดลมหายใจ แต่เอาจิตมาวางไว้ที่ความสงบที่ระหว่างคิ้ว วางไว้เฉยๆ เมื่อลมหายใจดับ ภาตดับ มันเกิดประสบการณ์ใหม่ จิตที่เคยรวมเป็นหนึ่งที่ระหว่างคิ้วมันขยายกว้างเป็นทั้งจักรวาล เว้งว่างกว้างขวาง อารมณ์ตอนนั้นคือใช้ความเว้งว่างกว้างใหญ่ของจักรวาลเป็นอารมณ์ วางเฉย ไม่สุขไม่ทุกข์ อยู่กับความเว้งว่างนั้น เสมือนว่าจักรวาลคือเรา เราคือจักรวาล นั้นเกิดขึ้นเองโดยที่ผมไม่ได้กำหนดอารมณ์ เหมือนกับว่าจักรวาล ดวงดาวนับล้านๆ ดวงเป็นส่วนหนึ่งของเรา เราเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล เราคือจักรวาลอันเว้งว่าง จักรวาลอยู่ในตัวเรา องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นที่จิตของผมคือตัวเราเกิดจากจักรวาล เมื่อเราดับสูญ เราจะไปรวมกับจักรวาล จักรวาลคือตัวเรา เราคือจักรวาล อารมณ์สมาธิแบบนี้มันเป็นความก้าวหน้าหรือถอยหลังครับ

ก่อนหน้าใช้จิตที่มีรูป (สว่างนวล) ว่างอุเบกขา ตอนหลังใช้ความเว้งว่างกว้างใหญ่เป็นที่ว่างอุเบกขา แต่ทั้งหมดนี้มันเป็นสิ่งที่จิตดำเนินไปเอง ไม่ได้บังคับหรือกำหนด ที่ต้องการคือความสงบในสมาธิครับ

แล้วมีคนแนะนำว่าให้ต่อยอดวิปัสสนาไปเลย มีผู้ปฏิบัติท่านอื่นเขาว่า ภาวนาแบบนี้ พี่คนหนึ่งใช้คำว่าเคยเป็นมาก่อน จะเรียกเป็นลักษณะอวกาศธรรมอวกาศธาตุได้เหมือนกัน เป็นการขมิบกลางของความว่างชนิดหนึ่ง ความว่างแบบนี้ยังไม่หมดตัวอัสตตา แต่จะเป็นบาทฐานที่สามารถไปสู่ความว่างชนิดนี้ ว่างจากตัวตน

ความชนิดนี้ไม่เอาเรื่องของใครมาคิด มีจิตเป็นอิสระ มันเป็นอวกาศธาตุอวกาศธรรมอย่างหนึ่ง ชนิดหนึ่งหรือไม่ครับ แล้วจากสภาวะธรรมนี้จะต่อยอดด้วยวิปัสสนาอย่างไรต่อครับ ขอความเมตตาหลวงพ่อด้วย

ตอบ : ถ้าเราฟังแล้วมันผิดหมดเลย มันไม่เข้าหลักเกณฑ์อะไรทั้งสิ้น มันเป็นวิปัสสนิกมันนึกกันไปเอง มันนึกกันไปเอง คาดหมายกันไปเอง แล้วพอคาดหมายกันไปเองก็เป็นสังคัม “มีพี่คนหนึ่งเขาบอกว่าเคยเป็นเหมือนเราเลย เป็นอย่างนี้เลย เราก็เป็นมาก่อน เราก็เป็นไป...” มันไม่มีหลักเกณฑ์เลย

ถ้ามีหลักเกณฑ์ ถ้ามีหลักเกณฑ์ของเขา ที่เวลาเขาบอกว่า ถ้าพูดถึงนะ เพราะกรณีนี้พอพูดถึงอวกาศธาตุอวกาศธรรม เรานึกถึงธรรมะของหลวงตาที่ท่านบอกว่า “อวกาศของจิตอวกาศของธรรม”

ถ้าอวกาศของจิตอวกาศของธรรมของหลวงตานั่น คำว่า “อวกาศของจิตอวกาศของธรรม” ท่านมีที่มาที่ไปของท่าน ท่านมีที่มาที่ไปของท่าน ท่านมีการประพฤติปฏิบัติของท่านเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมา ท่านถึงว่าอวกาศของจิตอวกาศของธรรม คือว่าเวลามันชำระล้างกิเลสเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไปแล้ว ท่านบอกว่า จิต ดุสิต ท่านบอกว่าเหมือนพญามังกร มันไปได้ใน ๓ โลกธาตุ เห็นไหม เวลาหลวงตาท่านพูดว่า “จิตนี้ครอบ ๓ โลกธาตุ”

๓ โลกธาตุคือจิตมันเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ในวัฏฏะ กามภพ รูปภพ อรูปภพนี่ไง แล้วจิตดวงนี้มันครอบไปหมด มันเข้าใจไปหมดไง มันเว้งว่างไปหมด ๓ โลกธาตุนี้มันควบคุมไปหมดเลย มันใหญ่กว่า ๓ โลกธาตุ จิตเวลาสิ้นกิเลสไปแล้วมันเว้งว่าง มันมีอำนาจวาสนา มัน

ยิ่งใหญ่ มันยิ่งใหญ่มหาศาล ถ้ายิ่งใหญ่มหาศาล นั่นแหละคืออวกาศของจิตอวกาศของธรรม ถ้าอวกาศของจิตอวกาศของธรรม มันต้องมีเหตุมีผล มีที่มาที่ไปไง

แต่นี้เขาบอกว่าของเขาเป็นอวกาศธาตุอวกาศธรรม มันไม่มีที่มาที่ไป คือมันไม่มีที่มาที่ไป มันยังไม่มีจุดเริ่มต้น คนเราถ้าจะประสบความสำเร็จเขาต้องมีหน้าที่การงานของเขา เขาทำงานของเขาแล้วประสบความสำเร็จของเขา เขาถึงทำงานแล้วประสบความสำเร็จ เรายังไม่ได้ทำงานอะไรเลย เรายังไม่ได้ทำงานอะไรเลย แล้วเราบอกเราประสบความสำเร็จ เรายังไม่ได้ทำอะไรเลย เรามีทรัพย์สินสมบัติมากมายมหาศาลนี้

สดง. เดี่ยวมาตรวจ สดง. ตรวจเลย เสียภาษีหรือเปล่า ทำธุรกิจสิ่งใดมาถึงมีทรัพย์สินสมบัติอย่างนี้ ถ้าเคลียร์ไม่ได้ ยึดทรัพย์ ยึดหมดเลย นั่นเวลายึดทรัพย์ มันยึดทรัพย์ตกเป็นของหลวง ตกเป็นของรัฐ แต่อันนี้เป็นความเห็นความรู้สึกไง ถ้าเป็นความเห็นความรู้สึก เราเอาอะไรเป็นบรรทัดฐาน

อวกาศของธาตุอวกาศของธรรม เวลาเขาพูดของเขาไป มันพูดของเขาไปอย่างนั้น แต่เวลาถ้าอวกาศของจิตอวกาศของธรรมของหลวงตาคนละเรื่องกัน คนละเรื่องกันเลย เพราะมันมีที่มาที่ไป เหมือนคน คนที่มีสติสัมปชัญญะ แล้วเขาทำสิ่งใดด้วยเหตุด้วยผลของเขา ทำเสร็จแล้วนะ เขามีตลาดรองรับ เขาทำสิ่งใดแล้วเขาได้ผลประโยชน์จากตลาดนั้น เขาทำธุรกิจของเขาประสบความสำเร็จของเขา เขาได้ผลตอบแทนของเขาตามความจริงของเขา

ถ้าตามความเป็นจริง ความเป็นจริง คนทำธุรกิจเขารู้ การตลาดต่างๆ ทำแล้วมันเป็นไปได้เป็นไปไม่ได้ ไม่ต้องไปศึกษา แค่มอง มองทะลุเลยนะ คนที่เขาผ่านประสบการณ์มากมายเขามองเลยว่า โครงการนี้ไปได้หรือไม่ได้ โครงการนี้ดีหรือไม่ดี โครงการนี้มีโอกาสหรือไม่มีโอกาส แค่มองเขาก็รู้แล้ว แล้วเวลาเขาลงไปทำ กว่าจะทำมา กว่าจะประสบความสำเร็จมา

แต่ของเรา ตอนนี้อยู่ในโลก ตอนนี้อยู่เศรษฐกิจไม่ดี พอเศรษฐกิจไม่ดี การลงทุนต่างๆ เขาจะบอกหุ้นลงทุนแล้วได้ผลตอบแทนมากๆ...ไปกันหมดเลยนะ ไปเพราะอะไร เพราะเรากำลังจนตรอก เงินต่างๆ มันไปไม่ได้ เขากันอย่างนี้

นี่ก็เหมือนกัน เวลาการภาวนา อ้างไปอย่างนั้นนะ อวกาศธาตุอวกาศธรรมอะไรก็ไม่ว่า ที่นี้เขาบอกว่า ในอดีตเขาเคยกำหนดอานาปานสติ มาบวชเมื่อ ๔ ปีที่แล้ว กำหนดผู้รู้ กำหนด

พุทโธฯ ถ้ามันเบา มันสงบ มันสงบมันมีความจริงของมัน แต่ความจริงของมัน มันมาติดตรงนี้ไง ติดที่ว่า จิตไปรวมลงที่หว่างคิ้ว ระหว่างคิ้ว

เวลาเขาพุทโธฯ จิตสงบนะ มันสงบเข้ามาเป็นขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ มันจะลงสู่กลางหัวอก ลงสู่กลางหัวใจ ถ้ามันอยู่ที่หว่างคิ้ว ถ้าหว่างคิ้วนะ คนอยู่ที่หว่างคิ้วต่างๆ เต็มมันเคลื่อนไหว เหมือนเรากำหนดลมหายใจ เห็นไหม จากปลายจมูกจะเข้าไป กำหนดรู้เข้าไปถึงกลางสะดือ แล้วก็เข้าแล้วก็ออก มันเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

แต่ถ้ากรรมฐานเรานะ ให้กำหนดจุดใดจุดหนึ่ง ใ้เวลาเคลื่อนไหว เวลาที่กำหนดลมหายใจ เข้า รู้ว่าเข้า ลมหายใจออก รู้ว่าลมหายใจออก ลมหายใจสั้น รู้ว่าลมหายใจสั้น ลมหายใจยาว รู้ว่าลมหายใจยาว มันจะอยู่ตรงนี้

แต่ถ้าเรากำหนดปลายจมูก กำหนดลมหายใจ กำหนดปลายจมูก ลมเข้าก็รู้ว่าลมเข้า ลมออกก็รู้ว่าลมออก รู้ รู้เฉยๆ รู้มันละเอียดเข้ามาๆ อยู่ที่ปลายจมูก เวลามันสงบเข้ามา สงบที่กลางหัวใจ ถ้ามันสงบที่กลางหัวใจ มันจะเป็นความจริงที่กลางหัวใจ

ไ้เนี่ยเขาบอกว่า “เวลาเขากำหนดแล้วมันรู้อยู่ที่ระหว่างคิ้ว แล้วพอรู้ระหว่างคิ้วแล้วก็กำหนดระหว่างคิ้วให้ออกไปเป็นจักรวาล” นี้จะเข้าจักรวาลแล้ว เราออกไปจักรวาล

ไ้เนี่ยมันนิमितทั้งหมด เราจะออกไปจักรวาล จักรวาลอะไร เราไปรู้จักรวาล จักรวาลนี้ใครเป็นคนรู้มัน จักรวาลนี้ใครไปรู้มัน เราเป็นคนรู้ใช่ไหม จิตมันรู้จักรวาลใช่ไหม แต่ถ้าเรากำหนดที่จิต จิตมันปล่องว่าง จิตมันเป็นอิสระ จักรวาลก็เป็นจักรวาล มันว่างที่ในจิต มันไม่ได้ว่างที่จักรวาล

ถ้าว่างที่จักรวาล เขาบอกว่า ว่างที่จักรวาล จักรวาลมันเว้งว่างกว้างใหญ่ มีดวงดาวระยิบระยับ แล้วพอเป็นจักรวาลแล้ว จักรวาลเป็นเรา เราก็เป็นจักรวาล แล้วเราเกิดจากจักรวาล

เออ! ก็เพิ่งได้ยินนี้แหละ เราเกิดจากจักรวาล

เราเกิดจากพ่อจากแม่ บางคนลืมนบุญคุณพ่อแม่ เวลาคนคิดว่าเป็นสิทธิเสรีภาพ เราบอกว่าเอ็งเกิดจากกระบอกไม้ไผ่หรือ เอ็งก็เกิดจากพ่อจากแม่ ถ้าเกิดจากพ่อจากแม่มันสายบุญสายกรรม แล้วเราก็เกิดจากพ่อจากแม่ ไปเกิดจากจักรวาล จักรวาลเป็นเรา เราเป็นจักรวาล

เราเกิดจากพ่อจากแม่ แต่เราเกิดจากกรรม กรรมดีกรรมชั่ว กรรมที่เราทำนี่ มนุษย์สมบัติ การเกิดเป็นมนุษย์เกิดได้แสนยาก การเกิดเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์สมบัติมีค่ามาก ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก เต่าตาบอดมันอยู่ในทะเล เวลาเขามีบ่วงบ่วงหนึ่ง ถ้ามันโผล่ขึ้นมาจากรน้ำ ถ้าไม่เข้าในบ่วงนั้นมันไม่ได้เกิดเป็นคนแล้วกันละ แล้วเต่าตาบอดมันโผล่ขึ้นในทะเลมาหายใจ มันจะโผล่วันหนึ่งก็หน แล้วมันโผล่มา มันไม่โผล่เข้าไปในบ่วงนั้นสักที

การเกิดเป็นมนุษย์นี่แสนยาก คำว่า “แสนยาก” มันต้องมีบุญพอสมควรถึงได้เกิดเป็นมนุษย์ นี่พูดถึงว่าการเกิด เกิดอย่างนี้ไม่ใช่เกิดจากจักรวาล

เขาบอกว่า จักรวาลเป็นเรา เราเป็นจักรวาล เราเกิดจากจักรวาล

พอเกิดจากจักรวาล พอพูดอย่างนี้เราเข้าใจได้ พอเกิดจากจักรวาล เราก็จะบอกว่าเราอยู่กับความว่างไง เรามีคุณสมบัติไง เราเกิดจากจักรวาลนะ จักรวาลเป็นเราไง

จักรวาลมันเป็นจักรวาล จักรวาลนี้เป็นศัพท์ วิทยาศาสตร์เพิ่งมีมาไม่กี่สิบปีนี่มัง... กามภพ รูปภพมี ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว จักรวาล อวกาศ องค์การนาซาบัญญัติศัพท์ขึ้นมา แรงโน้มถ่วงต่างๆ วิทยาศาสตร์เพิ่งมาคิดได้ทั้งนั้นนะ ถ้าเกิดจากจักรวาลก็ไฉนนี่ ดาวหาง จะไปเกิดอย่างนั้นหรือ มันไม่มีชีวิตนะ แต่มันอยู่ในจักรวาลนูน

เวลาคิดอย่างนี้มันคิด เวลาคิดไป พอดคิดนะ คนที่มีสติมีปัญญา พอดคำพูดฟังแล้วมันแบบว่ามันตลก มันว่างเปล่า มันไม่ใช่เว้งว่างในจักรวาล มันว่างเปล่า ว่างไม่มีสาระ ว่างไม่มีที่มาที่ไป ถ้าความว่าง ว่างเปล่า ดูอวกาศมันว่างของมันอยู่อย่างนั้นนะ ดูลิ สุญญากาศ มันไม่มีแรงโน้มถ่วง เราไปอยู่บนนั้นนะ สิ่งใดเก็บถ่ายต้องเก็บให้ดีนะ มันลอยมาถึงตัวเรานะ

นี่เราคิดอย่างนั้นไง พูดถึงอวกาศไม่มีแรงโน้มถ่วง เวลาเขาทดสอบทางวิทยาศาสตร์ เขาต้องไปทดสอบในสถานีอวกาศ มันก็เป็นแบบนั้นนะ แล้วเราคิดแบบนั้น แต่คนขึ้นไปทดสอบเดี๋ยวก็ต้องกลับมา กลับมาแล้วต้องมาฟื้นฟูร่างกายเลย เพราะมันอยู่ในสุญญากาศนาน ผลของเซลล์ ผลของต่างๆ มีปัญหาไปหมด นี่เวลาคิดไป คิดแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้คิดแบบธรรมชาติ

ถ้าคิดแบบธรรมดา ตัวตนอยู่ที่ไหน กิเลสมันคืออะไร อะไรเป็นกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ถ้าเราชอบใจ มันไม่ใช่โลภหรือ ถ้าชอบใจก็ถูกต้อง ถ้าขัดใจนี่ผิดหมด แล้วความชอบใจ ความขัดใจ มันคืออะไร

เวลาเขาปฏิบัติ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามันอยู่ที่นี้ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีสิ่งใดสัมผัสได้ ยกเว้นหัวใจของสัตว์โลก แล้วหัวใจของสัตว์โลกที่มันทุกขมันยากอยู่นี้ หัวใจของสัตว์โลกที่มันทุกขมันยาก เวลาทำความสงบของใจเข้ามา หัวใจสงบเข้ามา มันแยกมันแยะ หัวใจของสัตว์โลกเป็นผู้ที่คลี่คลาย

จักรวาล เกี่ยวกับจักรวาลอะไร จักรวาลที่ไหน ถ้าจักรวาลคือธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จิตเป็นอวกาศ อวกาศคือมันทำลายของมันตามความเป็นจริงของมันแล้วมันถึงเป็น ถ้ามันเป็นจริง เป็นจริง ท่านอธิบายเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อให้เราพิสูจน์ได้ ให้พวกเราจับต้องได้ว่าถ้าที่สุดแห่งทุกข์แล้วมันมีคุณสมบัติอย่างไร แต่เวลาเป็นจริง เป็นจริงอย่างนั้นใหม่

เวลาเป็นจริงขึ้นมา ดูเครดิตของคน เครดิตของคน คนมีเครดิตเขาเซ็นเช็คได้เป็นพันๆ ล้านเลย ถ้าเขามีเครดิต นี่ถ้าความจริง ความจริงเป็นความจริง มันมีเครดิตในใจดวงนั้นไง ถ้าใจดวงนั้นมีเครดิต พุดอะไรสิ่งใดมาเป็นประโยชน์

ไอ้ของเราเยี่ยมเงินเขาบาทหนึ่งเขายังไม่ให้เลย อย่างเราไปเยี่ยมเงินใคร ใครก็ไม่ให้ เพราะอะไร เพราะว่าพระไม่มีอาชีพ ถ้าเยี่ยมไปต้องมาทบทวน เดี่ยวต้องให้เพิ่มอีก เพราะเราไม่มีอาชีพ ไม่มีอาชีพก็ไม่มีเครดิต ไม่มีเครดิตที่จะจ่ายคืนให้เขาได้ แต่คนที่เขามีเครดิต เขาเซ็นเช็ค เขาเซ็นต่างๆ มหาศาลเลย นี่ก็เหมือนกัน จิตใจที่มันเป็นไปได้ อวกาศมันเกิดอย่างนั้น อวกาศเกิดที่คนที่ทำประสบความสำเร็จแล้ว เขามีความเชื่อถือแล้ว เขาพูดเพื่อให้เราเข้าใจ แต่ถ้าเราเข้าใจได้ ไม่เป็นอย่างนั้น

ฉะนั้นบอกว่า เวลาเขากำหนดพุทโธๆ ความสงบเขาอยู่ที่หว่างคิ้ว แล้วพอกำหนดที่หว่างคิ้วแล้ว เขากำหนดที่หว่างคิ้วแล้วมันเป็นอวกาศไปเลย

เราจะให้ เวลาทำความจริงนะ เราให้กำหนดพุทโธหรือใช้ปัญญาอบรมสมาธิ ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ ถ้ามันจะว่าง ควรว่างด้วยมีสติมีสัมปชัญญะ ว่างด้วยหลักการ ว่างด้วย

ตัวตนของเรานี้แหละ แต่ตัวตนของเราว่าง เราอยู่กับเรานี้แหละ สมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่ง
การงาน

จิตของเรา จิตของมนุษย์มีคุณค่ามาก จิตของมนุษย์นี้ การเกิดเป็นเรานี้ ดุสิ เวลาเรา
เกิดเป็นเรา ทุกคนว่าตัวเองมีศักดิ์ศรี ใครมองหน้าก็ไม่ได้ ใครตื๋นินินทาไม่ได้เลย มันถือตัวถือ
ตนของมันอยู่นี้ ใจตัวนี้ ใจตัวกิเลสมันครอบงำอยู่นี้ ถ้ามันทำความสงบเข้ามาได้ของมัน มัน
เป็นอิสระ ใครจะมองใครไม่มองมันเรื่องของเขา มันไม่เกี่ยวกับเรา เราจะดีเราจะชั่ว เราจะรู้ใน
ตัวของเรา

**ถ้าเราจะดีเราจะชั่ว เราจะรู้ในตัวของเราแล้ว ถ้าตัวของเรามีสติปัญญาขึ้นมา
เราเป็นชาวพุทธ เป็นลูกศิษย์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าสอนเรื่องอริยสัจ เรื่องสัจจะ เรื่องความจริง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
ถ้าเราทำความจริงขึ้นมา หัวใจของเรามันเป็น หัวใจของเรานี้**

อวกาศที่ไหน อวกาศอะไร อวกาศนั้นมันเป็นอวกาศของหลวงตา หลวงตาท่านประพฤติ
ปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้วท่านเปรียบเทียบจิตใจของท่านเหมือนอวกาศของจิตอวกาศของธรรม คือ
เว้งว่าง พ้นจากการจับต้อง พ้นจากกิเลสตัดทอนความทะยานอยากที่จะเข้าไปถึงได้

แต่ใจของผู้ถาม พอมารู้ที่หว่างคิ้ว มันเว้งว่าง มันเป็นจักรวาลเลย จักรวาลเป็นเรา เรา
เป็นจักรวาล

จักรวาลเป็นเรา เราไปขวางอยู่นั่นนะ จักรวาลเป็นเรา มันก็เหมือนกับศูนย์อวกาศนั่นนะ
เพราะมันมีศูนย์ควบคุม มันส่งวิทยุส่งเว้งว่าง เว้งว่างให้ไปทางซ้าย เว้งว่างให้ไปทางขวา เว้ง
ว่าง ก็อวกาศมีในเราไง นี่ก็เหมือนกัน ถ้าอวกาศมีในเรา เรามีในอวกาศ ใจเรานั้นละตัวขวางอยู่
แล้ว ใจนั้นมันเป็นความจริงอันหนึ่ง

ฉะนั้น เราพูดนี้มันพูดเพื่อบอกว่าให้การปฏิบัติมันมีหลักเกณฑ์ อย่าว่าปฏิบัติแล้วเราพูด
กันไปนะ คนที่เขามีสติมีปัญญาเขามองพวกเราว่าเราเป็นอะไรกัน มันต้องมีเหตุมีผล ธรรม
ทั้งหลายมาแต่เหตุ ถ้ามีเหตุมีปัจจัยขึ้นมา มันจะเกิดคุณงามความดีขึ้นมา มีสติมีปัญญาขึ้นมา
มันก็จะดีเป็นความดีของเราขึ้นมา

ถ้าไม่เป็นความดีขึ้นมา มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนี้ ฉะนั้น เป็นอยู่อย่างนี้ แล้วเขาบอก
ว่า ก่อนหน้าจิตที่มันสว่างนวลมันอุเบกขา มันวางของมัน จิตที่นวลมันมีอุเบกขา มันเป็นจิตที่
ควรกำหนดได้ แล้วมีผู้แนะนำว่าให้ต้อยอดวิปัสสนาไปเลย

ขณะที่ว่าเราเป็นจักรวาลๆ ถ้ามันจะนวลขาวอย่างไร แล้วสติอยู่ไหน ถ้ามีสตินะ ถ้าเป็น
สมาธิขึ้นมา มันเป็นสมาธิ พอสมาธิขึ้นมาแล้วเราไม่เห็นกาย ไม่เห็นเวทนา ไม่เห็นจิต ไม่เห็น
ธรรม ให้รำพึง รำพึง

ถ้ารำพึงต้องมีสติ มีสติ เราสามารถน้อมนำให้ความรู้สึกของเราให้ไปทางไหนก็ได้
เหมือนคนขับรถ ถ้าคนขับรถมีสติปัญญา เขาควบคุมรถของเขาไปได้โดยปลอดภัย จิต จิตถ้า
มันสงบเข้ามาได้ ถ้ามีสติ มันจะรู้ว่า อ้อ! สมาธิเป็นอย่างนี้ แล้วถ้าพอมันคลายออกมานี้มัน
เสื่อมแล้ว แล้วถ้ามันทำดีขึ้นมา สมาธิตั้งมันขึ้น ตั้งมันขึ้น ถ้าตั้งมันแล้ว แล้วทำอย่างไรต่อไป
รำพึง รำพึงคือคิดในสมาธินั้นนะ คิดให้เห็นกาย ให้เห็นเวทนา ให้เห็นจิต ให้เห็นธรรมตามความ
เป็นจริง การเห็นนั่นคือเห็นสติปัญญา ๔

เห็นสติปัญญา ๔ เพราะอะไร เพราะกิเลสเป็นนามธรรม กิเลสมันอาศัยกาย เวทนา จิต
ธรรมเพื่อหาผลประโยชน์ของมัน คือความโลภ ความโกรธ ความหลง มันก็ใช้ความคิดเราอาศัย
อันนี้ไปหาเหยื่อ ความผูกพัน ความติดมัน มันก็อาศัยร่างกายเรา อาศัยร่างกายนี้ ดุสิ หล่อ
ไหม สวยไหม เพศตรงข้ามระหว่างหญิงและชาย มันก็อาศัยร่างกายนี้แหละเป็นสื่อสัมพันธ์

ถ้าสื่อสัมพันธ์ ถ้าเราเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ความที่สื่อสัมพันธ์ที่กิเลสมัน
เอาไปใช้ประโยชน์มันนะ เราใช้มาเพื่อเป็นธรรม ใช้เป็นธรรมเพื่อให้พิจารณาของมันไปให้เป็น
อสุภะ ให้เป็นอสุภะคือว่า ใ้ที่ว่าหล่อไหม สวยไหม สุดท้ายแล้วมันก็ต้องย่อยสลายไปถึง
กาลเวลาของมัน

แต่เราเกิดมา เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เราได้สถานะของความเป็นมนุษย์มา มนุษย์มี
ร่างกายและจิตใจ ร่างกายนี้มันสามารถสัมผัสกันได้ แต่จิตใจสามารถรู้กันได้ด้วยอารมณ์
ความรู้สึก นี่ถ้าจิตมันสงบแล้วมันจับสิ่งนี้ขึ้นมาได้ มันก็เป็นประโยชน์กับจิตดวงนั้น เพราะจิต
ดวงนั้นเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม เห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง

ตามความเป็นจริงเพราะอะไร ตามความเป็นจริงเพราะจิตมันจริง เพราะจิตมันจริงตามความเป็นจริงขึ้นมาแล้ว วิปัสสนาไปมันจะเกิดอริยสัจ มันจะเกิดมรรคเกิดผลขึ้นมา ถ้าเกิดมรรคเกิดผลขึ้นมามันถึงเป็นบุคคล ๔ คู่ บุคคล ๔ คู่สิ้นสุดแห่งทุกข์แล้ว มันถึงจะเป็นอวกาศนั้น นี่มันเป็นไปอย่างนั้น

นี่ไม่อย่างนั้นนะสิ ที่บอกว่า มันขาว มันนวล มันสว่าง มันอุเบกขา แล้วเขาบอกว่ามีคนบอกให้ต่อยอดวิปัสสนาไปเลย

เวลาพูด เขาพูดหลักเกณฑ์ หลักธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้แหละ คือศีล สมาธิ ปัญญา เราทำสมณะ ทำสมณะคือความสงบของใจ ใจสงบมีหลักมีเกณฑ์ จิตตั้งมั่นแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา วิปัสสนาไปแล้ว ถึงที่สุดแล้ว สิ้นสุดแห่งทุกข์ วิปัสสนาไป มันจะกำจัดกิเลสเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป นี่มันก็เป็นหลักเกณฑ์ มันเป็นธรรมวินัย ธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชี้นำมา เราก็ศึกษามา เราก็ทำอย่างนั้นนะ

แล้วทำอย่างนั้นแล้ว พอทำไม่ได้อย่างนั้นมันก็เป็นความเชื่อใจ เป็นความเชื่อว่ามันจะเป็นอย่างนั้น เพราะเอาธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ของครูบาอาจารย์ของเรามาเป็นโจทย์ มาเป็นเป้าหมาย แล้วเราก็พยายามสร้างอารมณ์สร้างความรู้สึกรู้สึกให้มันเป็นอย่างนั้น แล้วก็มาคิด

เขาบอกว่า ก็ให้มันเป็นอวกาศธาตุไปก่อน เป็นความว่างขมิกลาง เป็นความว่างชนิดหนึ่ง เป็นความว่างแบบที่ยังไม่หมดอึดตา

มันก็รู้อูๆ อยู่นี่ เป็นความว่างที่ยังมีอึดตาอยู่ เป็นความว่าง นี่คำพูดหรือความเชื่อ มันพูดนะ คนไม่รู้พูดมันติดขัดไปหมดไป พอพูดประเด็นนี้ มันติดปมนั้น ปมนั้นมาติดปมนี่ มันไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มันไม่ส่งต่อกัน ไม่เหมือนมรรค

แต่ถ้าเป็นธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่มีการขัดการแย้ง ศีล สมาธิ ปัญญา สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มันจะไม่ขัดไม่แย้ง คือมันจะส่งกันเป็นขั้นๆ มันจะพัฒนา มันมีวิวัฒนาการของมัน จิตเวลาปฏิบัติถ้าตามความเป็นจริง มีครูบาอาจารย์ เวลาสั่งสอน มันจะมีวิวัฒนาการของมันขึ้นมาเป็นขั้นๆ ขึ้นไป แล้วพอขั้นๆ ขึ้นไป

นะ แล้วรู้จักรักษารู้จักดูแล เห็นไหม รู้จักรักษารู้จักดูแล ดูแลต่อเนื่องไป มันก็จะเป็นประโยชน์กับการปฏิบัติไง

แต่เนื่อบอกว่ามันไม่มีข้อเท็จจริง คือไม่มีกิจจัญญาณ สัจจัญญาณ คือไม่มีการกระทำตามความเป็นจริง แต่ใช้อารมณ์ความรู้สึก ใช้อารมณ์ความรู้สึก จินตนาการ ใช้อารมณ์ความรู้สึกว่าเป็นอย่างนั้นๆ แล้วเวลาพูดไปก็พูดเหมือนป้องกันตัวเองไว้ เหมือนนักกฎหมายเลย จะทำอะไรก็ต้องเซ็นสัญญาไว้ให้ทางออกไปก่อน

เวลามีหนังสือใจ “หนังสือประวัตินี้ถ้ามีความผิดพลาดก็ขออภัยไว้ก่อน” เพราะถ้ามีความผิดพลาดขออภัยไว้ก่อนนะ พอไปในเนื้อในนะ มันเขียนตามอารมณ์มันเลย เพราะถ้าจะผิดพลาดก็ขออภัยไว้แล้วไง มันเปิดช่องเอาไว้ตั้งแต่เริ่มต้น แล้วมันก็วาดตามแต่มันพอใจไปเลยก็ได้ขออภัยไว้แล้ว ได้ขอโทษไว้แล้ว ตอนนี้น้มันก็เติมที่ไปเลย

นี่ก็เหมือนกัน บอกความว่างแบบนี้มันยังไม่หมดอึดตา แต่เป็นบาทฐานที่สามารถไปสู่ความว่างชนิดที่ว่างจากตัวตนได้ แต่เป็นบาทฐานแล้วจะวิปัสสนา

เวลาคนนะ เวลาพูดสิ่งใดก็ต้องเป็นพระพุทธานุศาสน์ เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปฏิบัติเป็นแนวทางสติปัญญาฐาน ๔ จะพูดเกี่ยวไว้ตลอดเลย จะพูดเกี่ยวไว้กับธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหนียวไว้ตลอดเลยว่าเป็นเหมือนกัน เป็นอันเดียวกัน เป็นช่องทางเดียวกัน แต่จริงๆ มันเป็นเรื่องหรือเปล่า มันไม่เป็นจริง

ถ้ามันเป็นจริง เป็นจริงมันจะไม่ขัดไม่แย้งกัน ถ้าไม่ขัดไม่แย้งกันมันก็จะประโยชน์ไง ถ้าเป็นประโยชน์มันถึงจะเป็นประโยชน์ ถ้าไม่เป็นประโยชน์ ปฏิบัติไปมันก็ติดขัดไปหมด มันเป็นเรื่องว่างเปล่า

ปฏิบัตินะ เวลาผู้ปฏิบัติปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล เราจะให้กำลังใจตลอดว่า การประพฤติปฏิบัติ เราปฏิบัติบูชาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราปฏิบัติบูชาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุญกิริยาวัตถุ ชีวิตของเรา เราใช้ตามอำเภอใจของเรา เรามานั่งสมาธิ เราเดินจงกรม เราถวายร่างกาย ถวายความรู้สึกของเรา ถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราประพฤติปฏิบัติเพื่อสร้างอานาจาสนาบาารมี

แต่ถ้ามันเป็นได้จริง จิตมันสงบขึ้นมาแล้วยกขึ้นวิปัสสนา มันเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นไป อันนั้นก็เป็นที่ประโยชน์กับเรา เราปฏิบัติแล้วมันสิ้นสุดแห่งทุกข์ เราปฏิบัติแล้วเรามีคุณธรรมในหัวใจของเรา ถ้าเราปฏิบัติแล้ว ถ้ามันไม่ได้ตั้งใจของเรา เราก็ปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ให้ถูกแนวทางไว้ ให้ถูกแนวทางไว้ ถ้าถูกแนวทางไว้ เราอยู่บนเส้นทาง เราอยู่บนเส้นทาง เรามีถนนหนทางที่เราจะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า ถ้าเราไม่อยู่บนเส้นทาง เราไปอยู่ที่ไหนที่มีขวากมีหนาม อยู่ที่ไหนที่ว่าได้สร้างสัญญาอารมณ์ สร้างแต่ความคิดของเรา เราไม่อยู่บนเส้นทางนะ

คูลี เวลาประพาศปฏิบัติขึ้นไป เวลานางวิสาขา เวลาประพาศปฏิบัติไปจนถึงเป็นพระโสดาบัน เขาเรียกว่าพระโสดาบันคือพาดกระแสด พาดกระแสด อยู่ในกระแสด อยู่ในกระแสดแห่งพระนิพพาน ถ้ามันปฏิบัติต่อเนื่องไปมันจะเข้าไปสู่มรรคผลนิพพาน ถ้ามันพาดกระแสดแล้วมันอยู่บนเส้นทาง อยู่บนกระแสด มันถูกต้องตั้งง่ามไปแล้ว มันไม่ว่างเปล่า มันมีสิ่งที่จับต้องได้ มันเป็นความจริงใจ

แต่ถ้าเราปฏิบัติของเรา ว่ามันเป็นความว่างชนิดหนึ่ง มันเป็นความว่างซิมลาง แต่มันเป็นความว่างที่ยังมีตัวตน

มันว่างเปล่า มันเป็นความว่างเปล่า มันไม่เป็นความจริง ถ้าเป็นความจริงมันต้องมีเหตุมีผล มีจับต้องได้ นี่พูดถึงเวลาปฏิบัติ

ความจริงนะ เวลาจะตอบ ถ้าเราจะไม่อ่านเลยแล้วตอบปัญหาจะดีกว่า ฉะนั้น พอดตอบปัญหา เพราะว่าเราพูดออกไปมันจะเป็นการบันทึกเทป มันจะเป็นต่างๆ เวลาเขาไปตัดตอนเอาคำพูดเฉพาะไป บอกว่าพระสงฆ์เห็นด้วย นี่ไง ความว่างที่ไม่มีอัตตา

เวลาคนมันจะเอาไปเบี่ยงเบน มันเบี่ยงเบนได้หมดเลย แต่มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันอยู่ที่ความสุขจิตทุกจิต ถ้าสุขจิตมันก็ต้องศึกษาหรือว่าอ่านให้เต็มบรรทัดอย่าตัดช่วงตัดตอนไปแล้วเอาเป็นประโยชน์ของตน

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าความว่างอย่างนั้น เขาบอกเป็นความว่างอย่างนั้น เป็นความว่างแบบอวกาศ เพราะเวลาเราจิตมันสงบแล้วมันจะไปรู้ความเว้งว่าง จะรู้สิ่งต่างๆ มันเป็นอาการ อย่าง

ที่จิตสงบแล้วไปเห็นนิมิต เห็นนิมิตเพราะจิตเห็น ถ้าจิตสงบแล้ว จิตสงบแล้วมันแว้งแว้งสิ่งใดๆ ความแว้งแว้งอันนั้นก็เป็นการแว้งแว้ง แต่ถ้าเราไปเทียบจักรวาล มันจะส่งออกไป

ถ้าเป็นความแว้งแว้ง ความแว้งแว้งก็จิตมันแว้งแว้ง ตั้งสติไว้ แล้วถ้ามันคลายตัวออกมา กำหนดพุทโธต่อเนื่องไปให้มันตั้งมั่น มันจะแว้งแว้งขนาดไหนก็แล้วแต่ สมภาคือสมภา ถ้ามันตั้งมั่นแล้ว พอมันตั้งมั่น เต็มมันคลายออกมา เราก็ฝึกหัด พอมันชำนาญขึ้นมา สมภามันจะอยู่กับเราได้ คือเรารู้จักการเข้าและการออก ถ้ารู้จักการเข้าการออกแล้ว ถ้าเรายกขึ้นสู่วิปัสสนา คือพยายามฝึกหัดใช้ปัญญา ใช้ปัญญาในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม

คนจะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร ความเพียร ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาคือภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากสัมมาสมาธิ นี่มันจะเป็นมรรคใด ถ้ามันเป็นมรรคขึ้นมาตามความเป็นจริง เราจะเห็นคุณค่าของศาสนาเลย เห็นคุณค่ามาก แล้วคุณค่านี้มันเกิดขึ้นมาจากจิตของเรา คุณค่านี้เกิดจากการภาวนาของเรา การฝึกหัด เราสร้างบุญกุศลอยู่เพราะเหตุนี้ เราสร้างบุญกุศลเพื่อเป็นอำนาจวาสนาบารมี เพราะมีอำนาจวาสนาบารมี เวลาจิตมันภาวนาขึ้นมาแล้วมันจะมีจุดยืน จุดยืนคือมันไม่เชือกิเลสง่าย ๆ ใจ

กิเลสมันจะอ่อนเยื่อ มันจะคอยชักนำให้เราหลงทาง ใ้มนุ่กดีเเนาะ ใ้มนุ่กดีเเนาะ ใ้มนุ่กดีเเนาะ ใ้มนุ่กดีเเนาะ ใ้มนุ่กดีเเนาะ ใ้มนุ่กดีเเนาะ

ถ้าเรามีสติปัญญา จริงหรือ ถ้าเราไปตามเขามันจะเสื่อมทันทีเลย เวลาไปแล้ว เสื่อมแล้ว ฟันตัวเองไม่ได้เลย แต่ถ้าเราเชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธานุสติ พุทธโงๆ ใช้ปัญญาอบรมสมาธิ ในเมื่อมันเป็นปัญญา มันเป็นสมาธิ มันมีสติ มันฝึกหัดของเรา เอาตรงนี้ เอาตรงนี้ เอาให้มันคงขึ้นมา พอมันคงขึ้นมาแล้ว ถ้ามันเป็นความว่างก็ให้มันเป็นความว่าง แล้วความว่าง ฝึกหัดใช้ปัญญา

ใ้ความว่างที่ว่าเป็นจักรวาลเป็นอะไร มันเป็นอาการ เป็นความรู้ จะบอกมันไม่มีเลย มันก็ต้องมี แต่มีแล้ว มีเพื่ออะไร มีเพื่อชักนำให้จิตนี้เหลือแหล่ มีเพื่อให้จิตใจนี้ไปผูกพันกับมัน กับสิ่งที่มีประสบการณ์ มีแล้ว มีแล้วก็วางสิ เราจะเอาความดีมากกว่านี้ไง เราจะเอาดีที่ประโชชน์กว่านี้ไง ใ้ความดีอย่างนี้เราผ่านแล้ว เรามีแล้ว มีแล้วเราต้องวิวัฒนาการขึ้น

พัฒนาขึ้น มีให้ดีขึ้นไปกว่านี้ไง ถ้ามีขึ้นไปกว่านี้ มันก็ต้องตั้งมั่น ตั้งมั่น มั่นคง ความมั่นคง เราฝึกหัดอย่างนี้เพื่อประโยชน์กับหัวใจของเรา ไม่ใช่ให้ใครทั้งสิ้น ทำเพื่อหัวใจของเราไง

ฉะนั้น เขาบอกว่า ที่เขาคิดมาอย่างนี้ ที่มันเป็นอวกาศธาตุอวกาศธรรมอย่างใด หลวงพ่อมีความเห็นอย่างไร เขาถามเนาะ สิ่งที่เขาทำมามันอย่างใดอย่างหนึ่ง มันถูกต้องหรือไม่ครับ สภาธรรมอย่างนี้มันวิปัสสนาต่อไปได้หรือไม่

มันวิปัสสนาไปอะไรละ มันไม่มีสติพอ ถ้ามีสติสัมปชัญญะนะ จิตสงบก็รู้ว่าจิตสงบ จิตสงบก็รู้ว่าจิตสงบ จิตออกไปเห็นนิมิตก็รู้ว่าจิตออกไปเห็นนิมิต แล้วถ้าจิตที่เห็นนิมิตกับจิตที่สงบมันมีความสุข มันมีความระงับแตกต่างกันอย่างไร จิตที่สงบกับจิตที่อยู่ในจักรวาลมันรู้แตกต่างกันอย่างไร

จิตที่ว่าจักรวาลเป็นเรา เราเป็นจักรวาล มันออกไปรับรู้จักรวาลแล้ว แต่ถ้ามันดึงกลับมาอยู่ที่ตัวมัน อยู่ที่ตัวมัน เพราะจักรวาลมันก็เป็นจักรวาลอยู่นั่น แต่จิตรับรู้มันเป็นอันหนึ่งนะ ถ้าเราดึงกลับมา เราอยู่กับจิต พอจิตมันสงบ จิตมันมีฐานของมัน ตั้งมั่นของมันนะ มันวางจักรวาลอันนั้น จักรวาลอยู่นั่น จิตอยู่นี่ แล้วถ้าจิตมันทำงาน

เพราะที่จักรวาลมันเสวยไปแล้ว มันส่งออกไปแล้ว มันส่งออกหมด อาการคือความเสวย อารมณ์ ถ้าไม่เสวย ไม่มีอารมณ์ ไม่รับรู้ มันจะมีอย่างอื่นไม่ได้ ที่มีความคิดนั้นคือมันรับรู้หมดแล้ว รับรู้คือมันไปหมดแล้ว ถ้ามันกลับไปเป็นตัวมัน มันรับรู้เฉพาะตัวมัน นี่คือจิตตั้งมั่น แล้วจิตตั้งมั่นแล้วค่อยยกขึ้นวิปัสสนา

นี่พูดถึงให้มันเป็นความจริงๆ อย่าวางเปล่า อันนี้จบเนาะ

ถาม : เรื่อง “อาวุโส ภัณฑะ”

กราบนมัสการอาจารย์ครับ เรื่องอาวุโส ภัณฑะครับ พระที่มีพรชามาก แต่ผิดศีลผิดธรรม พระที่มีพรชาน้อยต้องกราบพระผู้ที่ไม่มีศีลด้วยหรือครับ

ตอบ : นี่คำถามเนาะ

ใ้กรณีนี้นั้นเป็นปัญหาสังคมกับเป็นปัญหาส่วนตัว ถ้าเป็นปัญหาส่วนตัวของเรา ถ้าไม่มีสังคม ในใจของเรา ส่วนตัวของเราคือความรู้สึกของเรา เราค้านคือเราไม่กราบ ถ้าเป็นพระที่ผิดศีล พระต่างๆ แต่ในปัญหาสังคม สังคม หมายความว่า เวลาเราเข้าสังคม เข้าหมู่สงฆ์ เขาเรียกอาวุโส ภัณฑ

ดูที่วัดป่าบ้านตาดสิ เวลาที่มีพระผู้ใหญ่มา เขาจะบอกว่า “กราบประธานสงฆ์ กราบประธานสงฆ์” เวลาที่มีผู้อาวุโสมา เขาจะกราบประธานสงฆ์ คำว่า “กราบประธานสงฆ์” คือเราเคารพคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกให้ภิกษุเคารพกันด้วยอาวุโส ภัณฑ ฉะนั้น ถ้าเราเชื่อฟังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือเราเชื่อฟังคำสั่งอันนั้น เราเชื่อฟังธรรมและวินัยอันนั้น

หลวงตาท่านพูดบ่อย บอกว่า อย่าเหยียบหัวพระพุทธรูปไปแล้วแสดงธรรม

คือเราไม่เชื่อฟังธรรมและวินัยใด แต่เราว่าเรามีคุณธรรมใด

หลวงตาท่านสั่งว่า ให้เคารพธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วแสดงธรรม

ถ้าเราเคารพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะธรรมและวินัยเป็นศาสดา เป็นตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น เวลาเราเคารพธรรมวินัย ถ้าเราเข้าในสังคม เขาบอกว่าให้กราบประธานสงฆ์ คืออาวุโสสูงสุด เราก็กราบตามเขา แต่ถ้าเรารู้ว่าพระองค์นี้ผิดศีล ไม่มีศีลมีธรรม แล้วบอกว่าเราจำเป็นต้องกราบพระที่ผิดศีลด้วยหรือ

อ้าว! ก็เรารู้ของเราคนเดียว แต่ในเมื่อถ้าเขาบวชมานาน เขามีอาวุโสใหม่ เราไม่ได้เชื่อพระผิดศีลองค์นี้ แต่เราเชื่อคำสั่งของพระพุทธรูป พระพุทธรูปบอกให้ภิกษุเคารพกันด้วยอาวุโส ภัณฑ เราก็เชื่อฟังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรากราบคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราไม่ได้กราบพระทุศีลองค์นั้น

นี่พูดถึงวิธีการที่เราจะอยู่กับสังคม เขาเรียกเป็นธรรม เขาเรียกวินัย วินัยคือว่ากฎหมาย นิติบัญญัติ รัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐศาสตร์คือการปกครอง รัฐศาสตร์คือให้ความสงบร่มเย็นในสังคม นี่เป็นการบริหารจัดการ

นี่ก็เหมือนกัน ฉะนั้น เวลาเราพูดถึงเวลาการปกครองก็ต้องอาศัยกฎหมายคือนิติศาสตร์ นิติศาสตร์ก็ข้อบังคับ พระพุทธนิเทศ ก็เขาผิด คือนิติศาสตร์ แต่ถ้าในสังคม สังคมมันเป็น รัฐศาสตร์ เป็นการปกครอง เป็นต่างๆ ที่นี้ตรงไหนพอดีละ ตรงไหนที่เราอยู่แล้วมันจะไม่กระทบกระเทือนเราด้วย แล้วไม่กระทบกระเทือนสังคมด้วย มันต้องอาศัยตรงนี้เวลาเราอยู่กับ สังคมไป

ฉะนั้น เขาบอกว่า อาวุโส ภัณฑะ พระที่มีพรรษามาก แต่ผิดศีลธรรม พระที่มีพรรษาน้อย กว่าต้องกราบพระผู้ไม่มีศีลด้วยหรือครับ

นี่พระถามนะ โอ้ย! ถ้าพระถาม ฉะนั้น มันก็เป็นปัญหาอย่างนี้ไง ถ้าเป็นปัญหาอย่างนี้ บ๊ีบ เวลาพระผู้ใหญ่ เขาบอกว่า ถ้าฟังโดยวิทยาศาสตร์ก็บอกว่าหลวงพ่อบุญพระเลียงบาลี เรื่อยเลย แล้วเขาก็บอกเลียงบาลี เลียงบาลีเรื่อยเลย

เคารพนะ ไม่เลียงหรือก เพราะอะไร เพราะเราต้องการความสะอาดบริสุทธิ์ของเราเนะ เราต้องการการประพฤติปฏิบัติของเราเนะ ที่นี้เราต้องการการประพฤติปฏิบัติของเรา เรา ต้องการความสะอาดบริสุทธิ์ของเรา แต่เราก็ต้องอยู่กับสังคมนะ การอยู่กับสังคม มันอยู่ใน สังคมแล้วเราทำอะไรไม่ให้กระทบกระเทือน แต่เราก็ต้องรักษาความสะอาดบริสุทธิ์ของเรา ด้วย เรายังรักษาของเราเพื่อให้ไปได้ไง

ฉะนั้น ถ้าเป็นส่วนตัว เราเจอ อย่างเราเนี่ย เอาอีกแล้ว เข้าตัวเองอีกแล้ว อย่างเรา ถ้าเรารู้ ว่าพระองค์ไหนที่ศีลของท่านหรือว่าจาคะของท่านไม่ค่อยดี เราจะหลบๆ หลีกๆ คือเราไม่เข้าไป ใกล้เลย คือไม่กราบ ว่าอย่างเถอะ ไม่กราบ ไม่เข้าไปอยู่ใกล้ๆ เขาจะกราบกันอยู่นั่น ตั้งกิไลที่ อยู่น เราอยู่ห่างตั้งกิไล เราไม่ต้องกราบ เราจะอยู่ห่างๆ เลยละ เราไม่เข้าไปใกล้เลย เพราะเขาจะ ชวนกราบกัน เราอยู่ห่าง เราไม่ได้ยิน แต่ถ้าเวลาประชุมสงฆ์ ประชุมกัน เขากราบก็ต้องกราบ เขากราบกัน เราจะนั่งเป็นหัวต่อไม่ได้ มันเสียการปกครอง นี่พูดถึงว่าประสบการณ์ชีวิตนะ

เพราะเราก็ชอบความสะอาดบริสุทธิ์เหมือนกัน เราก็ชอบความถูกต้องดีงามเหมือนกัน แต่หมู่สงฆ์เข้าหมู่ หมู่คณะมันก็ต้องแบบว่าความสมควร ความพอดี ขนาดเราเป็นตำบลกระสุน ตก ใครๆ ก็ว่าไอ้หงบหัวแข็ง ไอ้หงบหัวแข็ง

เราเนี่ยเป็นตำบลกระสุนตก ใครๆ ก็ล้อเต็มที่เหมือนกัน

แต่เพราะว่าความผูกพัน ความเคารพนับถือ เคารพนับถือครูบาอาจารย์นะ แล้วก็ความ
ผูกพัน แล้วต้องการความดีงามด้วย มันก็เลยหันรีหันขวาง จะไปข้างหน้าก็ไปไม่ถูก จะถอยหลัง
ก็ถอยไม่ได้ ก็เลยกลายเป็นหันรีหันขวางอยู่นี้

ฉะนั้น ทำให้ถูกต้อง นี่พูดถึงอาวุธโส ภัณฑเนาะ เอวัง